

Filosofiske Anmeldelser

Nr. 3

Årgang 4, 2016

Dansk Filosofisk Selskab, DFS, har blandt andet til formål at udbrede filosofisk interesse og forståelse i samfundet.

Meningen med nærværende tidsskrift, *Filosofiske Anmeldelser*, som udgives af DFS, er således at stimulere til læsning af nyere, dansksproget filosofisk litteratur. Tidsskriftet vil i tillæg bringe anmeldelser af oversat, udenlandsk filosofisk litteratur. Anmeldelserne er skrevet af filosofistuderende og yngre filosoffer. *Filosofiske Anmeldelser* redigeres af cand. mag. Finn Jespersen.

Indhold

At fordærve ungdommen. Alain Badiou: *Det sande liv – opfordring til ungdommen*, v/ Jacob Spangenberg.....s. 35

Adam Smith. Moralfilosof og økonom. Claus Bratt Østergaard: *Adam Smith*, v/ Lise Søelund.....s. 39

Den praktiske side af den skønne tænkning. Dorthe Jørgensen: *Nærvær og Eftertanke: Mit Pædagogiske Laboratorium*, v/ Simon Okholm.....s. 43

At fordærve ungdommen

Alain Badiou

Det sande liv – opfordring til ungdommen

Forlaget Mindspace, 2016

96 sider

Kr. 198,-

v/ Jacob Spangenberg, cand. pæd. i pædagogisk filosofi

Med *Det sande liv – opfordring til ungdommen* har Alain Badiou ikke blot skrevet et letlæseligt, men også interessant og relevant essay om, hvad det vil sige at være ung i dag. Den franske filosof Badiou (f. 1937) har udgivet mange forskellige publikationer, som foruden filosofi blandt andet tæller matematik, logik, skuespil, romaner, politik, film og teater.

Som titlen antyder, ønsker Badiou i *Det sande liv* at vise, hvad det sande liv er for ungdommen. Hertil anvendes Platons Sokrates, hvis samtaler med ungdommen betragtedes som et forsøg på at fordærve ungdommen. Sokrates stræbte hverken efter penge, lystdyrkelse eller magt, idet hans undervisning kendetegnedes ved at være gratis, intellektuelt opbyggende og uegennyttig. Formålet var derimod at erobre det sande liv ved at kæmpe mod fordomme, ubegrundede vaner og uhæmmet konkurrence. Det sande liv er noget, der er værd at leve for, og som er hinsides lidenskabens dels for det umiddelbare livs fornøjelser, dels for at blive rig, succesfuld og veletableret. Badiou formulerer det som "en lidenskab for at lade livet gå op i flammer, en lidenskab for at bygge op" (s. 15), hvilket prima facie ligner en modsætning mellem en nihilistisk dyrkning af det spektakulære og kortvarige liv på den ene side og en konservativ dyrkning af de eksisterende magtforhold på den anden. For Badiou er der imidlertid ikke tale om en spænding, eftersom det drejer sig om at kunne bygge livet op og bryde op, hvis noget andet peger i retning af det sande liv. Til dette finder Badiou inspiration i Arthur Rimbauds poesi om ungdommen, hvori erkendelsen om pligten og tålmodigheden som modsvar på den vilde ungdoms heroisme, poesi og fest finder sted.

Badiou peger på to træk karakteriserende den moderne ungdom i dag. Der er mere frihed og ungdomsdyrkelse end tidligere. Med henblik på sidstnævnte indebærer det en langt mindre værdsættelse af alderdommen og dennes visdom for i stedet at dyrke ungdommen som ideologi og tema. Heri ligger en tendens til at klamre sig til ungdommen på alle mulige måder, især vedrørende det kropslige aspekt, hvilket fører til en nærmest uhæmmet inklination for sport, sund kost og plastikkirurgi. Før i tiden var der et skel mellem den unge og den voksne markeret gennem indvielsen i form af fysiske og moralske prøvelser samt i nyere tid militærtjeneste for den unge mand og ægteskab for den unge kvinde, men dette er så småt ved at forsvinde med den konsekvens, at de unge udsættes for en så at sige uendelig ungdom og dermed umuligheden af at håndtere lidenskaberne. Omvendt kan der tales om en infantilisering af den voksne i den forstand, at voksenalderen betragtes som en kontinuerlig og partiel forlængelse af barndommen, hvilket ifølge Badiou er et korrelat til markedets magt, som netop handler om at kunne købe. Hertil opfordres man af samfundet til at købe dette eller hint, og når forbruget per se er med til at præge den voksne, er der ikke længere blot en symbolsk barriere mellem den unge og den voksne, men en forskel i retning af at den voksne har større købekraft end den unge. Dette er den sande krise i dag. Der er tale om en subjektiv krise medførende desorientering blandt de unge, som har svært ved at finde deres plads i verden. Badiou's idé, som ifølge ham selv er militant, er at organisere en omfattende manifestation for en alliance mellem de unge og de gamle mod nutidens voksne, det vil sige de mest oprørske under tredive år og de mest seje over tres i kamp mod de velbjergede fyrre- og halvtredsårige for på den måde at lade de desorienterede unge overspringe den herskende aldersgruppe og sammen med den gruppe af gamle, der ikke er resigneret, markere, at vejen til det sande liv er åben (s. 29).

Det sande liv er baseret på en række forelæsninger henvendt til unge på skoler og uddannelsesinstitutioner i Frankrig og andre lande. Bogen består af tre kapitler, hvoraf det første handler om ungdommen generelt, mens de to følgende drejer sig om henholdsvis drengenes og pigernes fremtid. Med udgangspunkt i Freud hævder Badiou, at sønnen, for at indtage en forsonende position med faderen, først må gennemgå en dialektisk proces, det umiddelbare og voldelige stadium, det symbolske stadium med underkastelsen under loven og det endelige stadium med den fælles kærlighed (s. 49). Imidlertid

befinder denne konstruktion sig i en usikker tid i dag, idet indvielsen til den øverste orden ikke længere finder sted med det resultat, at det faktisk er faderen, som misunder sønnens livsnydelse. Samtidig er faderen som loven også i vanskeligheder, idet den eneste lov, der gælder i dag, er markedsloven. Ungdommen er den tid, hvor man afrettes til at tjene markeds konkurrencen eller slet og ret indvies i selve markedet. Denne indvielse uden indvielse peger på tre muligheder, nemlig udsigten til den perverterede krop, til den ofrede krop og til den meriterende krop (s. 55). Den første refererer til de unges nydelsesfulde livsstil og søgen efter identitet. Den næste ønsker en tilbagevenden til traditionen, hvor sønnen som terrorist fungerer som subjektiv figur. Dette er to ekstreme, men reelle positioner, og mellem dem findes en tilpasning til middelvejen, som handler om kroppens tilgængelighed for de ydre markedslove, med andre ord om at gøre karriere. De tre typer kroppe bidrager ikke til en indvielse i egentlig forstand, idet de alle er nihilistiske, selv om den meriterende krop forsøger at skjule det ved at forsøge at erstatte arbejdet med meningsløsheden. Ligeledes er skolen ifølge Badiou til for at udvælge og beskytte de meriterende kroppe med de unges kommende karrierer som fokuspunkt. Som modvægt til dette peger Badiou kort og godt på subjektets uegennyttige intellektuelle kreativitet, i videnskabens og kunstens gratis glæder samt i idéens oprør mod teknikkens pengeunivers.

Til forskel fra drengenes infantile stagnation opfattes pigernes kvindelighed som præmatur i den forstand, at det ikke længere er nødvendigt for pigen at gennemgå en indvielse udtrykt i indgåelsen af et ægteskab, idet hun er uafhængig og kan vælge at leve et liv uden en mand. Badiou hævder, at pigerne i de moderne samfund ligner kvinderne, hvad angår tøj, udseende og måde at tale på, og således er pigen allerede blevet den voksen-kvinde, hun ellers skulle realisere. Mens det for drengene handler om umuligheden af at blive voksen, oplever pigerne til gengæld umuligheden af at vedblive med at være pige. Badiou beskriver kvinden som en konstruktion af fire poler bestående af Husmoderen, Forførrersken, Den Elskende og Helgeninden. Kvinden er altid splittet mellem to figurer, for eksempel er husmoderen kun kvinde, hvis hun samtidig også er forførrersken. Det vil sige, at en kvinde er noget, som udspiller sig mellem to positioner i "det To-positionelles logik". I modsætning hertil fremstår "det En-positionelle", som karakteriserer den traditionelle maskuline position sammenfattende i den absolutte enhed af "Faderens Navn". En

kvinde betegner en proces eller passage, som forstyrrer det En-positionelle, og dermed er en kvinde processen i det En-positionelles ikke-væren, som konstituerer det En-positionelles hele væren (s. 85).

Ifølge Badiou lægges der i nutiden et stærkt pres på den kvindelige figur i to retninger. For det første vil den gøre enhver kvinde til en Enhed, det vil sige at lade sig indordne under den forbrugeristiske og konkurrenceprægede individualismes En-positionalitet med henblik på at indfri den borgerlige feminismes krav om at overlevere verden, som den er, nemlig i kvindernes magt. For det andet peger den på moderskabet og reproduktionen, idet kunstig befrugtning betyder, at kvinden kan undvære manden, når det kommer til fødslen, og dermed kan hun gøre alt det, mænd gør, men det omvendte gør sig ikke gældende. Således vedbliver kvinden med at være en tjenerinde, ikke nødvendigvis for en mand, men for menneskearten. En pige er som nævnt allerede en kvinde, og det modsatte er også tilfældet, hvilket betyder, at enhver kvinde kan være en pige uden ønske om moderskab. Dette kan imidlertid ikke gøres til en regel, for i den yderste konsekvens vil det betyde menneskeracens uddød slet og ret, og derfor foretrækker de fleste en verden, hvor kvinderne fortsat skal være menneskehedens tjenerinder. Kvinderne befinder sig således i dag i en position mellem Traditionen og Den Herskende Nutid, som er en overgangsfase til et sted, hvor den ”unge pige vil sætte sig for at blive den nye kvinde, den kvinde, som kvinderne ikke er, men skal blive, den kvinde, som uden vanskelighed vil skabe symboler og også omfatte moderskabet i denne skaben” (s. 94). Badiou's overbevisning er, at kvinden og manden vil tage del i reproduktionens følger på lige fod og dermed gøre fødslen til en ny universel symbolisering.

I *Det sande liv* leverer Badiou bud på, hvad det vil sige at være ung i dag, og som den filosof han er, kendetegnes hans løsningsforsøg sig ved at være noget virkelighedsfjerne og svævende. Badiou's påpegning af kvinden som passage er filosofisk interessant og kan læses i relation til en anden fransk filosof, Michel Serres, som i *Statuer* kommer ind på stedsspørgsmålene. Til disse findes der fire hovedord, som grundlagde rummet: *Ubi? Quo? Unde? Qua? Ubi?* Hvor er vi? *Quo?* Hvor skal vi hen? *Unde?* Hvor kommer vi fra? *Qua?* Hvor igennem passerer vi? De tre første spørgsmål angiver med deres ”hvor” en lokativ (grammatisk kasus for et substantiv eller et substantivisk udtryk der udtrykker

stedet, hvor noget sker), som ikke kan forstås uden en indhegning. Med andre ord peger svarene i retning af det lokale, som kun kan finde sted i kraft af en indskrænkning eller en grænse. Indhegningen eller lukketheden forbindes som oftest med noget negativt, som bør undgås, for eksempel et lukket samfund, hvorimod passagen forbinder de enkelte lokaliteter med hinanden for at danne et underlag af overgange. På den måde åbner lokaliteterne sig for transit og forvandler sig fra det lokale til det globalisable, som Serres skriver (Serres, 1990, s. 49-53). Set i dette perspektiv bliver Badiou kvinde i stand til at bryde de snævre lokaliteter og indtage verdenslokaliteten.

Litteratur

Serres, Michel (1990): *Statuer*. Oversat af Carsten Bo Juhl. Det Kongelige Danske Kunstakademi

Adam Smith. Moralfilosof og økonom

Claus Bratt Østergaard

Adam Smith

Informations Forlag, 2015

336 sider

Kr. 299,95

v/ Lise Sølund, idéhistoriker og forfatter

En usynlig hånd skaber kosmos

Man kan pænt give hånd, give en hånd med, være en andens højre hånd, holde hånden under nogen, have hånd i hanke med det hele, men den usynlige hånd kan vi takke en klog oplysningsfilosof for at tage hånd om, og det er Adam Smith (1723-1790) fra Skotland. Med hånden på hjertet kan man sige, at han har bidraget stort og enestående med sine værker *Teorien om de moralske følelser* fra 1759 og *Nationernes velstand* fra 1776, der til sammen kommer omkring moralfilosofiske emner og politisk økonomi. Adam Smith blev snart og bliver fortsat læst i hele Europa og er en del af den europæiske kanon, som alle studerende inden for filosofi, statskundskab, samfund og kultur må omkring. Claus Bratt Østergaard er vant til at formidle filosofiske og idéhistoriske

emner, og det er ham, der giver os alle sammen en hjælpende hånd med Adam Smith i sin bog, hvor han diskuterer begge hovedværker. Det er forfatterens hensigt at sammenfatte de essentielle pointer i hovedværkerne, der sammenlagt udgør en samfundsfilosofi, og således præsentere os for Smiths tænkning på en forståelig og tilgængelig måde.

Smiths værker springer ud af den skotske oplysning, men han havde også forbindelse med den franske oplysningskreds af filosoffer, så hans inspiration og videnindsamling er mangfoldig. Den moralfilosofiske debat fik for alvor luft under vingerne, da Smith kom med sit skrift om de moralske følelser, og hans grundantagelse er, at de følelser altid manifesterer sig i en social ramme. Han var i konstant debat med de klassiske forfattere og trækker også på konkrete eksempler, som han selv konstruerer til lejligheden, så man bedre forstår følelsernes moralske struktur og effekt. I sine økonomiske betragtninger fremfører han idéen om en slags selvregulerende system, hvor økonomien var baseret på egne regler eller markedets regler, og reglerne var tidsuforanderlige. Det er ganske vist snarere en illusion at tolke markedet ud fra en selvregulerende tendens, men trods det kan man godt bruge det som en tankemodel.

Det er Smith, der står i centrum for bogens diskussion, men andre forfatteres synspunkter lægges også frem, fordi deres holdninger ofte er beslægtede med eller har inspireret til Smiths arbejde og konklusioner. Vi hører fra Aristoteles, Thomas Aquinas, Thomas Mun, Thomas Hobbes, Bernhard Manville, John Locke, Isaac Newton, David Hume og mange flere. Det er nogle gode fremstillinger af de kloge hoveders behandlinger af dybe temaer, men man skal også holde hovedet koldt for at følge med i den perspektiverende fremstilling, som eksempelvis angående Kant: "Kant fremstiller altså ikke en begivenhed i tid, men bestemmer en analytisk erkendelsesmodel, der beskrives som et gennemløb fra et første punkt til et sidste. I ordningen af sit stof med henblik på at lægge det frem for læseren har Kant forvandlet sin erkendelsesmodel til det modsatte af, hvad den er: Den er blevet til en begivenhed. Han forholder sig til noget, der finder sted uden for tiden, og som egentlig slet ikke kan siges at finde sted, som om det befandt sig i tiden." (s. 49). Det er helt sikkert nødvendigt at læse flere passager og muligvis hele bogen flere gange for at få et ordentligt udbytte.

Østergaard fremhæver, at bogen ikke er en gængs akademisk fremstilling, men et essay om Smiths to værker inklusiv den epoke, som den indskriver sig i. Forfatteren anfører, at han læser Smith idéhistorisk, teoriehistorisk og til tider litterært, og så kan man vist ikke forlange meget mere. Adam Smith har en fin og følsom tilgang til, hvordan man skal forstå andre mennesker, for han anfører, at det handler om sympati og empati i forhold til det andet menneske. Man må forsøge at leve sig ind i, hvad det andet menneske står og taler for, for at forstå det emne, der er på dagsordenen. Nøjagtig som når man læser en bog, hvor man vil få mest ud af den, hvis man forsøger at anskue verden med forfatterens blik, men i ingen af nævnte tilfælde behøver man at sluge noget af det rå, man skal blot gøre sig umage for at få indsigt i, hvad der rører sig i det andet menneske. Den usynlige hånd hos Smith, som er blevet temmelig synlig i eftertidens meget flittige brug af den metafor, er en slags garant for at det altid vil gå godt. Vi skal passe på os selv og vore nærmeste, mens den usynlige hånd vil tage sig af resten eller sikre, at vi undgår kaos og i stedet opnår kosmos eller orden i vores fællesskab og samfund.

Hos Adam Smith er følelse og fornuft præget af konflikt og gensidig afhængighed, og følelser er hos Smith samtidig en impuls, der motiverer den enkeltes eksistens. Skønt følelse og fornuft ofte er hinandens modsætninger, så er de som et gammelt ægtepar, der ikke kan undvære hinanden, og så går de en stund, man kunne fristes til at sige hånd i hånd. Smith taler i alle tilfælde for besindighed, og han er her påvirket af stoicismen, der altid tilsiger, at man lige tæller til 10, før man lader sit raseri blive til et raserianfald i udbrud. Man må forsøge at lægge bånd på de mest uregerlige følelser og lade fornuften få et ord med på vejen. De moralske følelser er i henhold til Smith af en sådan beskaffenhed, at det enkelte menneske interesserer sig for andres ve og vel.

Som økonom er man drevet af noget andet end moral, og det er ens egen gevinst: "Det er ikke hans hensigt at fremme det almene vel, og han ved heller ikke, hvor meget han gør det. Ved at støtte den hjemlige industri frem for den udenlandske har han alene sin egen gevinst i tankerne, og han ledes i dette som i så mange andre spørgsmål af en usynlig hånd til at gavne et formål, som ikke indgår i hans hensigt." (s. 19). Sådan kan man se forskelligt på det alt efter, om man skriver om moral eller økonomi, og det er Smith da også blevet

kritiseret for, men omvendt er det vel en større force, at man har mange strenge at spille på, end at man entydigt kun slår en enkelt tone an. Det var et bredt spektrum, som drev Smith til at skrive og forelæse om sine holdninger, og det var ikke altid med fokus på moralfilosofi og økonomi, for han bevægede sig i områder som sprog, litteratur, astronomi, logik og klassisk metafysik. Som han selv understreger, så vil et samfund aldrig kunne blive lykkeligt, såfremt det hele handlede om økonomi.

Almenvellet skulle altid medinddrages, og derfor måtte man studere de sociale strukturer og det emotionelle liv, som det hedder. Mennesker omgås simpelthen hinanden i et system af principper, der gør dem afhængige af hinanden og tillige fostrer en form for uselvskhed, hvor man er parat til at gøre noget for andre uden selv at få udbytte heraf. I sit værk om nationernes velstand tager han et tilbageblik til en fiktiv eller utopisk fortid, hvor arbejdsdeling og byttehandel endnu ikke var nødvendig. Han siger, at i den primitive samfundstilstand, der sørger enhver for sig og sit, og derfor er det ikke nødvendigt at opsamle kapital eller at lagre ressourcer. Når man er sulten, så drager man ud i naturen for at nedlægge sit bytte, når ens tøj er slidt op, så finder man skind fra sine dyr til at lave klæder af, og når hytten bliver utæt, så reparerer man den med græstørv og grene. Den levevis er forsvundet på Smiths tid, for nu er der et formål med at handle økonomisk, hvilket vil sige at samle kapital og sikre den materielle standard, som man har oparbejdet.

Man er med de nye behov og krav nødt til at etablere en arbejdsdeling og værdisætte diverse ressourcer, så de kan købes og sælges på markedet, hvorefter man kan konstatere, at den primitive tilstand er blevet afløst af en udviklet og indviklet form for økonomi: "Men når arbejdets deling først én gang er blevet indført overalt, kan produktionen af en enkelt mands arbejde kun forsyne ham med en ganske beskedne del af hans mange forskellige behov." (s. 177). Alt det går man ikke lige og tænker over, hvis ikke Adam Smith først havde tænkt det og nedskrevet det i sine to glimrende værker, og Østergaard dernæst havde formidlet det til os andre i hans essay. Bogen er velegnet til almindelig opbyggelse for almindelige mennesker, men det kræver nærvær, vilje og ro at arbejde sig igennem de to dele, som bogen er inddelt i. Ellers er bogen oplagt for de studerende, der jo i mange studier har hr. Smith på deres

litteraturliste, og de går snart rundt og peger med og på den usynlige hånd, og dermed er moralfilosofien og økonomien i de absolut bedste hænder.

Den praktiske side af den skønne tænkning

Dorthe Jørgensen

Nærvær og Eftertanke: Mit Pædagogiske Laboratorium

Forlaget Wunderbuch, 2015

352 sider

Kr. 298,-

v/ Simon Okholm, kandidatstuderende i filosofi ved Aarhus Universitet

Nærvær og Eftertanke blev udgivet i oktober 2015, og den er udarbejdet sideløbende med Jørgensens doktorafhandling, som resulterede i bogen *Den Skønne Tænkning* (2014). Det filosofiske projekt bag sidstnævnte spørger ind til, *hvad det vil sige at tænke skønt?* (jævnfør Jørgensen, 2014, s. 12), og man kunne meget vel sige, at hun stadig stiller dette spørgsmål i *Nærvær og Eftertanke*, skønt måden at svare på er anderledes. Her er det ikke længere så religionsfilosofisk udmøntet, som det hedder sig i disputatsen, men nu er hun mere optaget af pædagogik, læring, politik såvel som æstetik, hvilket sammenlagt kunne kaldes den praktiske side af den skønne tænkning.

Bogen er en stor samling af ret forskellige små tekster. Viften spænder bredt fra at være mindre begrebsanalyser til kritiske essays over universitetsverdenen og samfundet og videre til interviews, og så tilmed kursusbeskrivelser fra hendes undervisning siden midten af 90'erne. Hver enkelt tekst har den fordel at virke selvstændig: Den fungerer på sine egne præmisser, hvorved man som læser har mulighed for at forstå og bruge enkeltstående tekster uden at have læst de andre (s. 14). Alligevel gemmer der sig i denne styrke samtidig en svaghed: Alle teksterne er, som Leibniz' monader, uden vinduer til hverandre: De behøver og bidrager ikke til meget andet end dem selv, hvorved sammenhængskraften og opbygningen af bogen til et helstøbt værk synes letkøbt. På den anden side så giver teksterne - givet deres forskellighed - forskellige indgangsvinkler til at tilnærme sig den skønne

tænkning. Ærgerligt nok kommer vi til at se gentagelser, der af og til gør læsningen en anelse kedsommelig.

Teksterne er organiseret i tre afdelinger med titlerne *Verden af i dag*, *Konkrete Undervisningstiltag* og *Verdensvendt Filosofi*. Den første og sidstnævnte del har karakter af at være af almenfilosofiske, der tjener til at skabe grundlag for forståelse af Jørgensens undervisningsarbejde - det pædagogiske laboratorium, som er omdrejningspunktet for anden del. I det følgende vil jeg prøve at give et indblik i bogen med afsæt i de tre titler.

Verden af i dag

Lad os begynde med et citat fra forordet:

”Denne bog handler om noget, der ikke har prioritet i dag: Lydhør tilstedeværen, genuin erfaring og eftertænksom refleksion. Bogen problematiserer tænkningens kår i en tid, hvor der er fokus på at teste, evaluere og rapportere. Samtidig viser den, hvordan netop tænkningen kan bidrage udviklende til pædagogikken, såvel den teoretiske som den praktiske.” (s. 11)

Her gives tre pejlemærker, som udvikles løbende igennem bogen. For det første anslås, hvad Jørgensen kalder *den skønne tænkning* eller æstetisk filosofi, som er forbundet med lydhørighed, refleksion og erfaring. Dog skal betegnelsen ’æstetisk filosofi’ ikke forstås som kunstteori, men nærmere som en specifik måde at erfare det skønne på, der har etisk såvel som erkendelsesmæssig betydning (s. 306). Objektet for sådanne erfaringer, det vil sige det skønne, er ikke begrænset til at være malerier, skulpturer eller lignende, men kan tværtimod indfinde sig i alt, hvis man just spørger frit, åbent og uhildet og lader fornuften orientere tænkningen mod ideer og helheder, som afgiver overblik og perspektiv. Imidlertid er fornuftsmæssig indsigt og fortolkning ildeset i, hvad Jørgensen kalder det *cerebrale samfund* (jævnfør s. 52), nemlig det samfund, der sætter sin lid og målestok til den eksperimentelle videnskabs metode og resultater. For videnskaben beskæftiger sig primært med forstanden via analysering af årsagssammenhænge, og det er ofte mod et ideal om at lade data tale for sig selv, hvorved fortolkning helt undviges (s. 56). Problemet herved er, at den skønne tænkning aldrig får mulighed for at vise sit værd, hvilket efterlader verden af i dag åndsforladt og unuanceret med hensyn til dets ensidige kvantitative fokus på at teste, evaluere og rapportere. Netop

dette betoner citatets andet pejlemærke. Ikke nok med at Jørgensen er optaget af at diagnosticere 'forstandssamfundet', så beskæftiger hun sig også med at kritisere nogle de seneste universitetspolitiske tiltag som fremdrifts-reformen, der ligeledes afskærer de ansattes forskningstid og dermed den frie tænkings udfoldelse.

Mens andet pejlemærke altså angår en slags diagnose over videnskaben og samfundet, betoner citatet slutteligt et perspektiv på udviklingen af pædagogikken, som også er et centralt pejlemærke for bogen. Særligt nogle af bogens første tekster forsøger på interessant vis at genskabe nogle etymologiske betydninger og forbindelser mellem *paidagogos* (gr. pædagog) og *didaskalos* (gr. lærer) med henblik på at forholde det til samtidens forståelse deraf.

Konkrete undervisningstiltag

Anden del af bogen beskæftiger sig også med at bidrage til udviklingen af pædagogikken. Det er rimelig enestående læsestof, som kan inspirere enhver, der har at gøre med undervisning og formidling. Hovedsageligt består denne del af bogen af kursusbeskrivelser, undervisningsplaner og forelæsningsrækker, der begyndte med *Salon, Kunst og Æstetik* i 1996 og afsluttes med seminaret *Tænk Æstetisk!* i 2010, samt nogle mere eksperimenterende undervisningstiltag. Netop ordet *eksperimenterende* er sigende, fordi Jørgensens undervisning sjældent har været blot formelt-akademisk med en dikterende underviser og noterende studerende. Tværtimod vidner teksterne om en mere interaktiv og kreativ læringsforståelse, hvor rollerne går begge veje, og konteksten ikke er bundet til forelæsningslokalet. Resultatet heraf er, hvad der på skemaet ved Faculty of Arts ved Aarhus Universitet går under navnet laboratorieundervisning, det vil sige dialogbaseret undervisning i mindre grupper, hvor studerende og forskere blandt andet diskuterer artikler under udarbejdelse. Således skal teksterne også ses som en historiografisk genese over laboratoriet som undervisningsform, hvor det jo kan være hensigtsmæssigt at give sig i lag med "... allerede erhvervet erfaring, når man som underviser ... skal bedrive laboratorieundervisning på opfordring" (s. 13).

Et andet bemærkelsesværdigt og sigende eksempel på forfatterens eksperimenterende undervisning kunne være teksten "Med Dante i køkkenet", hvor

hun tolkede semesterets kursus i middelalderens filosofi meget bredt. Her handlede det "... ikke bare [om at] lære dem skolastiske gudsbeviser, men [nærmere om at] indføre dem i selve måden at tænke på i middelalderen" (Jørgensen, 2015, s. 232). Hele kulturen skulle ligesom ind under huden på dem, hvorfor de studerende måtte stifede bekendtskab med både middelalderens kunst, litteratur, religiøse ritualer og hverdagslivet for derudfra at begribe gudsbeviserne. Desuden blev dette kursus, som så mange andre, afsluttet med et fælles måltid og fest – selvfølgelig med middelalderen som tema. Særligt måltidet (og det, som afsæt for erfaring af det skønne jævnfør s. 170) har for Jørgensen længe spillet en betydelig rolle i universitetsundervisningen. Alene dette vidner om et stort og sjældent engagement som universitetsunderviser, hvilket både skal virke som inspiration og som et slags modbillede til de såkaldte karriereakademikere (jævnfør s. 99), der som sofisterne søger berømmelse og succes frem for sand erkendelse.

Verdensvendt filosofi

Tredje del er en broget blanding af tekster, hvilket måske kommer sig af, at størstedelen af dem er skrevet til anden anledning end bogen selv. Sammen er de alligevel optaget af at forbinde filosofien og den æstetiske tænkning med det græske *philosophia* – den kærlige stræben efter visdom (s. 18). Men udover at gå tilbage til filosofiens rødder, så synes Jørgensen også at gøre et forsøg på at bekende kulør med nyere traditioner i hermeneutikken og fænomenologien (jævnfør s. 287). Fordringen for Jørgensen er, at filosofien ikke må foregå i elfenbenstårnet fjernt fra omverdenen – tværtimod insisterer hun på, at den må være *verdensvendt* og altså i dialog med det omgivne samfund. Netop denne ekstroverte side kommer til udtryk i eksempelvis teksten *En skoles værdigrundlag*, hvor Jørgensen giver en vurdering af Odense Katedralskoles værdigrundlag og organisationsplan med afsæt i den æstetiske tænkning. Noget af projektet heri er netop at forsøge at genetablere det frirum, hvor den skønne tænkning kan leve og udvikle sig som en slags modbillede til nutidens teknokratiske samfund, hvor viden skal have nytteværdi, og indsigt er yt (s. 318).

Bogen er absolut et prisværdigt slag for 'tænkning uden faktura' som Thomas Schwarz Wentzer tidligere har formuleret det. Jeg vil aldeles anbefale den til dem, som har med undervisning og formidling at gøre.

Litteratur

Jørgensen, Dorte (2014): *Den Skønne tænkning: Veje til erfaringsmetafysik. Religionsfilosofisk udmøntet*, Aarhus Universitetsforlag